

Vamık D.Volkan Kıbrıs'ta doğdu ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra 1956'da Amerika'ya yerleşti. Virginia Üniversitesi'nde psikiyatri profesörü olarak çalışan Volkan aynı sürede Zihin ve İnsan İlişkileri Merkezi'nin yöneticiliğini ve Washington Psikanaliz Enstitüsü'nde öğretim görevliliği yaptı.

Norman Itzkowitz, 1953'de City College of New York'dan Rus Dili ve Tarihi derecesiyle mezun oldu. Daha sonra Princeton Üniversitesi'nin Avrupa ve Yakın Doğu Tarihi programının ilk öğrencisi oldu ve 1958'den itibaren Tarih ile Doğu Dilleri ve Edebiyatları bölümlerinde ders vermeye başladı. Itzkowitz özellikle kuramsal tarih ve psikoanalizin sağladığı kavrayışın tarih alanına aktarılması üzerine çalışmalar yürüttü. Lisansüstü seviyesinde Osmanlı Tarihi semineri ile modern Türkçe, lisans seviyesinde ise imparatorluk kavramı ve psikobiyografi seminer derslerini vermiştir. Volkan ve Itzkowitz, emekliliklerinden sonra akademik çalışmalarını sürdürmektedirler.

Diğer ortak çalışmaları olan *Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular* Bağlam Yayınları tarafından 2002 yılında yayınlanmıştır.

ÖLÜMSÜZ ATATÜRK

yaşamı ve iç dünyası

VAMIK D. VOLKAN

NORMAN ITZKOWITZ

“Bütün insanlığın varlığını kendi şahıslarında gören adamlar bedbahtlardır. Besbelli ki o adam fert sıfatı ile mahvolacaktır. Herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mesut olması için lazım gelen şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Herkesin kendine göre bir zevki vardır. Kimi bahçe ile meşgul olmak, güzel çiçekler yetiştirmek ister. Bazı insanlar da adam yetiştirmekten hoşlanır.

Bahçesinde çiçek yetiştiren adam çiçekten birşey bekler mi? Adam yetiştiren adam da, çiçek yetiştirendeki hislerle hareket edebilmelidir.”

Atatürk, 17 Mart 1937

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 122
İnceleme Araştırma 70
ISBN 978-975-7696-97-1

Ölümsüz Atatürk
Özgün Adı: Immortal Atatürk
A Psychobiography
Vamık D. Volkan – Norman Itzkowitz

© Bağlam Yayıncılık
© Vamık D. Volkan – Norman Itzkowitz

Birinci Basım Ekim 1998
İkinci Basım Ekim 2005
Üçüncü Basım: Ocak 2006
Dördüncü Basım: Ekim 2007
Beşinci Basım: Kasım 2008
Altıncı Basım: Eylül 2013
Yedinci Basım: Aralık 2016

Kapak ve Grafik Tasarım: Canan Suner
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

*Bety ve Kevin, Susan, Alev ve Kurt,
Leonore ve Jay ve Karen için...*

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
Tarihsel Perspektif İçinde Atatürk'ün Osmanlı Arkaplamı	16
Bölüm 1	
Mustafa: Matem İçindeki Bir Ailenin Yeni Doğan Çocuğu.....	30
Bölüm 2	
Mustafa'dan Mustafa Kemal'e	44
Bölüm 3	
Mustafa Kemal: Bir Osmanlı Subayı	63
Bölüm 4	
Sürgün	78
Bölüm 5	
Jön türkler	85
Bölüm 6	
Kadınlar ve Mustafa Kemal: İstanbul ve Sofya'da Eğlence Düşkünü Bir Subay	106
Bölüm 7	
Ölümsüzlüğün Billurlaşması	115
Bölüm 8	
Düşkırıklığı İçindeki Bir Kahramanın Yolculukları.....	136
Bölüm 9	
Osmanlı İmparatorluğu'nun Yenilgisi.....	150
Bölüm 10	
Samsun'a Çıkış	170
Bölüm 11	
“Dağ Başını Duman Almış”	179
Bölüm 12	
Siyasal Direniş	194
Bölüm 13	
Anadolu Üzerinde Parıldayan Güneş	205
Bölüm 14	
İç Savaş Sırasında Ankara.....	215

Bölüm 15	
Mustafa Kemal'den Gazi M. Kemal'e	230
Bölüm 16	
“Ordular, İlk Hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!”	250
Bölüm 17	
Alevler İçindeki İzmir'den Yükselen Aşk Alevi	265
Bölüm 18	
Padişah, Anne, Ödipal Oğul	277
Bölüm 19	
Türkiye Cumhuriyeti'ne Doğru	292
Bölüm 20	
Gerçek Dünyadaki Bölünmelerle Koşutluk Gösteren Kişilik Bölünmesi.....	317
Bölüm 21	
Panama Şapkalı Adam Kız Evlatlıklar Ediniyor.....	334
Bölüm 22	
İzmir'de Suikast Planı: Ölümsüzlük Tehdit Altında	349
Bölüm 23	
Bizans Değil, İstanbul.....	357
Bölüm 24	
Rahatlamaya vakit yok!	366
Bölüm 25	
Gazi M. Kemal'den Kemal Atatürk'e	383
Bölüm 26	
Sözlü Sınavlar	395
Bölüm 27	
İçsel Süreçler ve Gerçek Dünya Meşguliyetleri	412
Bölüm 28	
Son Muharebe	428
Bölüm 29	
Ölümsüz Atatürk'e Dönüşüm.....	443
Psikolojik Özet	457
Kaynakça	465
Dizin	473

SUNUŞ

Atatürk'ü konu alan müşterek çalışmamıza 1973'de başladık. Onbir yıl sonra 1984'de, *The Immortal Atatürk (Ölümsüz Atatürk)* Chicago Üniversitesi Yayınevi tarafından yayınlandı. Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen kitabımızın Türkçe'ye çevrilişi bizi memnun ediyor. Burada kitabın hazırlanışı hakkında kısa bilgi vermeyi yararlı görüyoruz:

İçinde tarihçiler, sosyologlar, antropologlar, psikologlar, dilbilimciler, psikiyatristler ve psikanalistler bulunan bir grup bilim adamı, Orta Doğu üzerine yapılan çalışmaların psikolojik boyutları üzerinde karşılıklı görüş alışverişinde bulunmak üzere 1973 yılının Mayıs ayında Princeton Üniversitesi'nde bir araya geldiler. Biz ilk kez Princeton Konferansı sırasında tanıştık. Birimiz tarihçi, diğeri tıp doktoru olmamıza rağmen psikanaliz ve Atatürk'ün biyografisi konusunda müşterek bir ilgiyi paylaştığımızın farkına vardık ve Atatürk'ün yaşamı ile iç dünyası arasındaki ilintileri incelemeye karar verdik. Psikanalizin kurucusu olan Sigmund Freud'un biyografisi yazarlarının kendi kahramanlarına duygusal bir yönden bağlanmış bulduklarını söyleyerek bir uyarıda bulunduğunu biliyorduk. Freud (1910) şöyle demişti:

Pek çok durumda, biyografi yazarları -kendi duygusal yaşamlarından kaynaklanan nedenlerden ötürü- daha başlangıçtan itibaren kendisine karşı özel bir yakınlık duydukları için kendi kahramanlarını yaptıkları çalışmalara konu olarak seçerler. Bundan sonra, enerjisini, o görkemli adamı kendi çocukluk dönemine ait modeller sınıfına dahil etmeyi amaçlayan bir ülküleştirme görevine adar -belki de, bir çocuğun kendi babasına ilişkin sahip olduğu imgeyi, kahramanında yeniden canlandırır-lar... Bu yüzden, biyografi yazarları bize, kendisine karşı kendimizi mesafeli bir biçimde ilişkilendirilmiş hissedeceğimiz bir insan yerine; soğuk, garip, ülküleştirilmiş bir kişilik sunarlar. Biyografi yazarları böylece gerçeği bir düşe feda ettiği ve kendi

çocukluk fantezileri hatırına insan doğasının en şaşırtıcı gizlerini keşfetme fırsatına sırtlarını döndükleri için bu durum üzünü vericidir (1910, s.130).

Freud'un kahramanın ülküleştirilmesi ve kahraman üzerine yazı yazma konusunda hissedilen yoğun ihtiyaç üzerine yaptığı yorumlar, ayrıca bir kahramanın değerinin düşürülmesi olgusu için de geçerli olabilir. İnsanın kendi çocukluk dönemine ait önemli bir kişiyi değersiz kılma arzusu -eğer söz konusu arzu yeterince kalıcılık gösteriyor ise- tarihe mal olmuş bir kişi hakkında yazı yazma edimine yol açabilir.

Ölümsüz Atatürk'ü yazmaya başladığımız zaman her ikimiz de Atatürk'ün bizim için ülküleştirilmiş bir kişilik olduğunun farkındaydık. Birimiz (Volkan), bir Türk ana babanın çocuğu olarak Kıbrıs'ta dünyaya geldi ve Türkiye'de tıp eğitimi gördü. Volkan, yalnızca Türk kültürünün kendi üzerindeki etkilerinin bilincinde olmayıp, kendisini Atatürk'ün Türk gençliğine ilişkin tasarımının tipik bir ürünü olarak görüyordu. Atatürk öldüğünde Volkan henüz altı yaşındaydı; bununla birlikte, Atatürk'ü insanüstü bir kişilik gibi görerek yetiştirdi.

Volkan doğmadan önce Kıbrıs'ın bir Türk köyünde öğretmen olan babası, Atatürk'ü kendine örnek alma konusunda onu taklit etmeye varan dramatik bir tavır geliştirmişti. Bu olayın öyküsü şudur: Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Türk erkeklerine en uygun başlık olarak şapkayı tanıtmak için Atatürk, o zamanın muhafazakâr bir bölgesine (İnebolu ve Kastamonu) gitmişti. Bu, şapka çok uzun zamandan beri kâfirlerin bir simgesi olarak görüldüğü için oldukça yürekli bir girişimdi. Bu gezi sırasında Atatürk kendisini karşılayan kalabalığın karşısına bir panama şapka giyerek çıkmış, eliyle şapkayı işaret ederek şöyle söylemişti: "*Beyler, bunun adı şapkadır!*" Atatürk halk üzerinde öylesine güçlü bir karizmatik etkiye sahipti ki oradaki insanların hepsi başlarındaki fesleri, türbanları ve diğer İslâmî başlıkları çıkararak kendilerine şapka bulma arayışına girmişler, hatta bazıları kendilerine Avrupa tarzı şapkaya benzer şapkalar yaptırmışlardı.

Bu olayı işiten Volkan'ın babası soluğu köydeki bir kahvehane-
de almış bir sandalyeye çıkarak elinde tuttuğu bir şapka ile Ata-

türk'ün mesajını yinelemişti. Orada bulunanların kendisini Atatürk'e gösterilmiş olana benzer bir tepkiyle karşılayacaklarını umuyordu; ne var ki, çok geçmeden üzerine yöneltilmiş bir tüfeğin namlusuyla yüz yüze geldi. Kendisinden hemen sandalyeden inmesi ve başlık konusunda çenesini kapaması istendi, aksi taktirde başına geleceklere katlanmak zorunda kalacaktı. Bu öykünün aile içinde sürekli anlatılıyor oluşu, küçük Volkan'ı çok etkiledi. Atatürk'ün başarı ile sonuçlanan girişiminin aksine Volkan'ın babasının girişimi başarısızlığa uğramıştı. Volkan'ın babasının göstermiş olduğu bu cesaretin ayırdına varması bu olayın üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra mümkün oldu. Küçük Volkan'ın zihninde, kendi babası da dahil olmak üzere hiç kimse Atatürk'le mukayese edilemezdi. Bu nedenle, Atatürk'ü bir “insan” olarak tanımak ve onun yaşam öyküsünü inceleyecek bir kitap yazmak önce kendi kendini ve babasının imgesini araştırmak anlamına geliyordu.

Polonyalı göçmen bir ana babanın çocuğu olarak New York'ta dünyaya gelen Itzkowitz, Türk hatta İslâmî dünya ile ilintilendirilebilecek küçücük bir ilişkiye dahi sahip değildi. Buna rağmen zaman içinde Osmanlıları araştıran bir öğretim üyesi durumuna geldi (Itzkowitz, 1972) ve birçok kez Türkiye'de bulundu. Bir Osmanlı tarihçisi olarak, kendisine Osmanlı Türkçesi'ni okuma becerisini kazandıran bir eğitim almıştı (Volkan ise eğitimine Atatürk'ün Türk alfabe reformundan sonra Kıbrıs'ta başlamış olduğu için Osmanlı alfabesini öğrenme şansından yoksun kalmıştı).

1956 yılında Osmanlı arşivlerinde araştırma yapmak için Türkiye'ye yaptığı seyahatten beri Itzkowitz, Atatürk reformlarının eriştiği başarı karşısında büyülenmiştir. Türkiye'yi ve Türk halkını daha yakından tanıma fırsatını bulmuş olması onu gerçekleştirilebilir bir araştırma konusu olarak Atatürk ve Türk devrimi üzerinde düşünmeye yöneltti. Geleneksel tarih araştırmaları, Türkiye hakkında sahip olduğu bilgilerin kendi zihninde doğurmuş olduğu pek çok soruya doyurucu yanıtlar getirmede yetersiz kalmıştı. Psikolojik tarih ona daha iyi bir yaklaşım olarak göründü; fakat söz konusu yaklaşımın kendisinde cisimleştiği araştırmaların ürünleri doyurucu olmaktan uzaktı. Tarihçiler psikoloji hakkında yeterli bilgidен yok-sunlardı; buna karşılık olgulara psikolojiyi esas alan bir perspektifle

yaklaşan bilim adamları da yeterli bir tarih bilgisinden yoksunlardı. Atatürk üzerine psikolojik bir çalışma yürütmek için kendisini gerekli bilgilerle donatmaya karar veren Itzkowitz, psikanalitik kuramları öğrendiği, kişisel çözümlemeye tabi olduğu, hastalar üzerinde pratik çalışmalar yürüttüğü New York'taki Psikanaliz İçin Ulusal Psikoloji Derneği'nde psikanaliz konusunda bir uzman adayı haline geldi. Kendi yaşamını araştırmaya girişen Itzkowitz, diğer kültürlerle (ve onların konuştukları dillere) olan ilgisi ile annesinin kişiliğinin dinamiğini kavramaya yönelik bilinçsiz arzusu arasındaki ilişkinin ayırıcına vardı.

Her birimiz, psikanaliz eğitimi alanında kazanmış olduğumuz deneyime güvenerek, Atatürk'ün yaşamını ve iç dünyasını incelerken, kendi fantezilerimizi ona aktarmaktan kaçınabildik. “*Nutuk*” (Atatürk, 1927) de dahil olmak üzere Atatürk'ün kendisi tarafından kaleme alınmış pek çok yazılı metin mevcuttu; ayrıca Atatürk hakkında çeşitli dillerde yüzlerce kitap yazılmıştı.

Bu kitapları yazan veya Atatürk hakkında bilgiler sunan kişiler sayesinde, elimizde araştırmacıya güven telkin eden hayli materyal bulunuyor. Dahası, bu kitabın yazarları olarak bu bilgileri Atatürk'ü tanıyan kişilerden dinlediğimiz görüş ve anekdotlarla pekiştirme şansına da sahip olduk. Dr. Volkan, misafir psikiyatri profesörü olarak Ankara Üniversitesi'nde geçirdiği 1974/1975 akademik yılı boyunca, Atatürk'ün yakınında bulunmuş kişilerle ya da Atatürk'ün -kısa süreli karşılaşmalarda olsa dahi- yaşamlarını önemli ölçüde etkilemiş olduğu bir grup insanla karşılıklı görüşme olanağına sahip oldu. Biz, Atatürk'ün eylemlerine ve inanç sistemlerine ilişkin güvenilir bilgiler sunma açısından bu üç farklı kaynaktan elde edilmiş materyalin yeterli olduğu kanısındayız. Atatürk'ün benlik sistemine açılan uygun bir pencere yakalamış olduğumuzu, yaşantısının tarih sahnesinde geçecek daha sonraki dönemleri boyunca kendi özsaygısını korumak için onun çevresiyle nasıl bir karşılıklı etkileşim içine girmiş olduğunu kavradığımızı düşünüyoruz. Psikanalizde benliğe ve benliğin diğer kişilerle girdiği karşılıklı etkileşime ilişkin yeni bilgiler sunan gelişmeler, Atatürk hakkındaki düşüncelerimizi formüle ederken bize rehberlik ettiler.

Bu kitapla Atatürk'ün iç dünyasını onun kişilik yapısına göre inceledik. Bütün insanların adeta bir elbise giyer gibi giyindikleri çeşitli kişilik yapıları vardır. Diğer insanlar veya dünyayla ilişkimizde belli bir tarzda hareket etme eğilimindeyizdir. Örneğin bazı insanlar, her konuda çok dikkatli davranır, temizlik ve düzen konusunda aşırı titiz ve dikkatlidirler. Bazıları sağlıkları konusunda sürekli kaygılanır, dünyaya kuruntu dolu gözlerle bakarlar. Bazı kişilik yapılarını da kişinin kendi benliğine yaptığı sevgi ve saygı yatırımının ölçüsüne göre değerlendirmekteyiz. Bu yatırıma teknik olarak narsisizm (self love) denir. Her ne kadar olumsuz çağrışımlarla yüklenegelmişse de narsisizm ne kötü ne de iyidir. Nefes alıp vermek kadar doğal bir şeydir. Gerçekte, narsisizm olmazsa sıradan işleri bile yapmamız mümkün olmaz. Bazı kişilerde bu yatırımın miktarı azdır, düşük seviyededir. Bu kişiler sürekli çocuksu ve bağımlı durumda kalırlar. Bazılarında ise narsisizm abartılmıştır. Bu şekilde abartılı narsisizmin bulunduğu kişilik yapısına İngilizce'de teknik olarak "narsisistik personality" diyoruz. Bu terimi Türkçe'ye "görmekli kişilik yapısı" olarak tercüme ettik. Diyebiliriz ki, bütün mesele kişinin bu görmekli kişilikle ne yaptığıdır. Örneğin, bir insanın kendisine olan sevgisi fazla olmakla birlikte bunun gerçeikle bir ilişkisi yoksa sonunda bu insanın hayatı hayal kırıklıklarıyla ve depresyonla geçebilir. Diğer yandan eğer görmekli kişi gerçek dünyada da başarılı ise dünyayı değiştirip iç dünyası ve dış dünyası arasında uyum sağlayabilirse böyle bir kişiye başarılı görmekli kişi deriz. Psikanalistlerin yaptığı birçok araştırmaya göre çoğu zaman lider olmak isteyen kişilerin kişilik yapılarında görmekliğin bulunması olağandır. Bilhassa bir büyük grup, örneğin bir etnik grup, travmatik bir olaya maruz kalmışsa görmekli bir liderin ortaya çıkması ve lider olması için ortam hazırlanmış demektir.

Volkan 1980'de görmekli liderleri onarıcı ve yıkıcı görmekli lider olmak üzere ikiye ayırmıştır. Onarıcı görmekli lider zihninde kendi grubunu ülküleştirmek için uğraşır. Böylece yüksek seviyedeki bir grubun lideri olur. Yıkıcı görmekli lider ise yıkacağı bir "düşman" grup bulur ve o grubu daha da yıpratarak, o gruba karşı kendisini ve kendi grubunu yüceltir. Psikanalitik literatürde bu yıkıcı liderin örneği olarak Hitler'den bahsedilmiştir. Hitler "düş-

man” kabul ettiği Yahudileri ezerek ve katlederek, kendisinin ve ait olduğu grubun görkemliliğini sağlamaya çalışmıştır.

Bu kitapta Atatürk’ü onarıcı bir lider olarak anlatıyoruz. Tarihte belki de hayatının sonuna kadar onarıcı lider olarak kalabilen en iyi örnektir Atatürk. İç görkemliliği ve dış dünyası arasında uyum kurmayı başaramıştır. Özel hayatı yakından incelendiğinde Atatürk’ün, ulaştığı seviyeye gelinceye kadar verdiği içsel mücadelelerin ne kadar dokunaklı bir yaşam öyküsü oluşturduğunu görmemek mümkün değildir.

Sonuç olarak, Atatürk’ün yaşam öyküsünü anlatan ve iç dünyası ile gerçek dünya arasındaki ilişkiyi gösteren teferruatlı bir kitap yazdığımızı düşündük. Kitap bittiği zaman Itzkowitz gözyaşlarını tutamadı. Bu kitabın ilk baskısı yapıldığı zaman Virginia Üniversitesi Tıp Okulu’nun dekanı, yazarların onuruna bir resepsiyon verdi. O gece, Volkan rüyasında birçok ülkede ve çeşitli dilde çıkan gazetelerde Atatürk’ün öldüğünü bildiren büyük manşetli haberleri okudu ve hüngür hüngür ağladı. Kitabı hazırlarken yıllarca Atatürk’ün imgesi ile beraber yaşadığımız için projemiz bittikten sonra artık onu ebedî istirahatgâhında huzur içinde bırakabiliyor ve onun kaybı için yas tutabiliyorduk.

Böyle duygusal bir durumda iken, Türkiye’de bazı görevlilerin *Ölümsüz Atatürk*’ün Türkler tarafından okunmasının uygun olmadığı hakkında dedikodu çıkarmaları kötü bir sürpriz oldu. Gizli bir araştırmaya tabi tutulduğumuzu ancak son yıllarda öğrendik. Böyle bir gelişmeden haberimiz olmadan, basılır basılmaz kitabın bir kopyasını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Rauf R. Denктаş’a göndermiştik. Sayın Denктаş’ın Atatürk ilkelerini en yakından takip edenlerden biri olduğundan hiç kuşumuz yoktu. Cumhurbaşkanı kitabımızı dikkatle okudu ve bize, Atatürk’ü bir kahraman ve lider olarak bilmenin yanısıra onu bir insan olarak tanımanın kendisini etkilediğini ifade eden bir mektup yazdı. Ayrıca Sayın Denктаş Atatürk’ün çocukluk ve daha sonraki yaşam devrelerinde kişisel zorluklara karşı yaptığı savaşta, tarihi savaşlarda olduğu gibi başarılı olmasının Atatürk’ü daha da ülküleştireceğini görüyordu. Bu mektup, yazarların duygusal yaralarına sürülen ferahlatıcı bir melhem oldu.

Şimdi, geriye baktığımız zaman bazı kişilerin kitabımıza karşı gösterdikleri bu tepkiye şaşırılmamız gerektiğini anlıyoruz. Atatürk modern Türk kimliğinin bir simgesi olmuştur ve onu, vücudunda kan dolaşan bir varlık olarak düşünmek güçtür. Ayrıca kullandığımız bazı psikanaliz kavramlarının yanlış anlaşıldığını düşünmekteyiz.

Bu kitapta; Türklerin ve Türkiye'nin, Birinci Dünya Harbi faciasından sonra toparlanma ve millet oluşturma sürecinden geçerken Atatürk'ü lider olarak bulmalarının nasıl bir talih eseri olduğu anlatılmaktadır. Son yıllarda ikimiz de komünizmin gölgesinden yeni kurtulan birçok ülkeye gittik. Bu ülkelerde karşılaştığımız insanlar tarafından içselleştirilmiş travmatik yaşantuların politikaya nasıl yansındığını görme fırsatını bulduk. Bir halkın, özellikle kaotik zamanlarda görkemli onarıcı bir lidere ne kadar ihtiyaç duyduğunu bir kez daha anladık. Bu kitapta yer alan araştırma, böyle bir liderin ortaya çıkmasında rol oynayan insani unsurlar üzerinedir. Umuyoruz ki, Atatürk'ün hem iç hem de dış dünyasında bu unsurların bulunduğunu göstermeyi başardık. Türklerin ona karşı neden bu kadar derinden bir saygıyla bağlandıklarını da anlatmış olduğumuzu ümit ediyoruz. Onun 1919'da gösterdiği önderlik tipinin, yaşadığımız şu dönemde, hem Türkiye'de hem de dünyanın birçok yerinde gerekli olduğu kanaatindeyiz.

Ölümsüz Atatürk, Türkçe olarak ilk kez yayınlanırken, Türkiye'de lâiklik kavramı ve dinî duygular çok yakından gözden geçirilmekte ve modern Türk kimliğinin ne olduğu tekrar araştırılmaktadır. Bu nedenle kitabımızın Türkçe olarak yayınlanmasının tam zamanında gerçekleştiğini düşünmekteyiz.

Vamık D. VOLKAN

Norman ITKOWITZ

Mayıs, 1998